

Dynaamiset kirjastot – IFLA 2015 Kapkaupungissa

Jarmo Saarti

Vuoden 2015 kansainvälinen kirjasto- ja informaatioalan järjestöjen konferenssi – järjestyksessään jo 81. – järjestettiin Kapkaupungissa, Etelä-Afrikassa. Konferenssin teema oli: dynaamiset kirjastot – saatavuus, kehitys ja muutos. Teemassa korostuivat erityisesti kehittyvien maiden ja IFLAn strategisen työn painopistealueet. Järjestö on viime vuosina pyrkinyt entistä enemmän vaikuttamaan poliittisiin päätöksentekijöihin ja kirjastoalan kehitykseen vaikuttaviin globaaleihin asioihin sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Erityisen keskeisiä kehityksen ja muutoksen kysymykset ovat kehittyvissä maissa. Niinpä paikalliset kirjastovaikuttajat hyödynsivät tapahtumaa ja sen näkyvyyttä kutsumalla afrikkalaisten valtioiden kulttuuriministerit yhteiseen kokoukseen ennen konferenssia. Tässä kokouksessa maanosan valtiot sitoutuivat koulutukseen, kirjastojen kehittämiseen ja lukutaidon edistämiseen, myös taloudellisesti.

Afrikan laaja sivistyminen on selkeästi vielä alussa, sillä mm. lukutaidossa ja aineistojen saatavuudessa on vielä suuria puutteita. Lisäksi taloudellinen epätasa-arvo näkyi Etelä-Afrikassakin räikeästi jokapäiväisessä elämässä. Afrikkalaiset maat ovatkin kiinnittämässä huomiota epätasa-arvoa, köyhyyttä ja osaamattomuutta vastaan tavoitteena nostaa Afrikka kehittyneiden maiden rinnalle vuoteen 2030 mennessä. Samalla tapah-

tuu askeleittain kulttuurien monimuotoisuuden hyväksyminen eli kolonialismin loppujenkin painolastien unohtaminen vaikka se vaatii vielä runsaasti töitä ja sitoutumista.

Afrikassa on suuri tarve nousta osaamisessa samalle tasolle kehittyneiden maiden kanssa ja samalla haetaan myös talouden ja elintason nousua. Pakostakin joutui vertailemaan paikallista strategista ja monikulttuurista suuntautumista tulevaisuuteen tämän hetken Suomen näköalattomuuteen ja impivaaralaisuuden lisääntymiseen.

Kirjastot ja niiden tarjoamat tietoaaineistot ja erityisesti lukutaidon eteen tekemä työ näyttäytyi afrikkalaisessa tilanteessa keskeisenä yhteiskunnan kehittymisen välineenä. Samalla konferenssissa keskusteltiin runsaasti kestävästä kehityksestä ja kirjastojen roolista – jopa kasvatuksellisesta – kestävästä tulevaisuuden rakentamisesta.

Kuva: Jarmo Saarti

Kestävä kehitys ja vihreät kirjastot puhuttivat osallistujia

IFLAN strategia tähtää kestävään kehitykseen

IFLAN toimintatavan muutokset eräänä syynä voidaan pitää myös sitä, että nuoremmat sukupolvet ovat tulleet aktiivisesti mukaan järjestön työhön. Kirjastojen aatteellisuus ja poliittinen vaikuttaminen ovat myös nostaneet päätään, kuten jo edellä todettiin. Keskeisenä haasteena järjestölle on ollut sen byrokraattisen toimintatavan uudistaminen.

Muutosta tehdään uudistamalla seuran strategiaa vuosille 2016–2021. Strategiset suunnat on määritelty seuraavasti:

1. Kirjastot yhteiskunnassa
2. Informaatio ja tietämys
3. Kulttuuriperintö
4. Osaamisen kehittäminen

Kirjastojen yhteiskunnallisessa roolissa korostetaan kirjastojen roolia synnyttävässä lukutaitoisia, tietoisia ja osallistavia yhteisöjä. Kaikkein keskeisin tehtävä kirjastoilla on tässä informaation saatavuuden varmistaminen kaikille kansalaisille ja kansalaisten osaamisen kehittäminen digitaalisessa informaation hallinnassa ja käytössä.

Järjestö on ollut aktiivinen UNESCO:n piirissä tehdyssä poliittisessa työssä tavoitteena jäsenmaita sitovat lausumat ja sopimukset, joilla informaation käyttö taataan kaikille digitaalisessa maailmassa, joka tuntuu toisaalla sulkevan ovia enemmän kuin aukaisevan niitä. Informaatioon ja tietämykseen liittyy korostetusti tasa-arvoinen pääsyn takaamiseen informaation erilaisille lähteille. Lisäksi mukaan on otettu kirjastojen rooli innovaatioiden synnyttämisessä ja osaamisen uudistamisessa. Jo edellä mainittu kestävä kehitys näyttäytyy järjestössä kestävästä informaatioympäristön synnyttämisestä. Tähän liittyy osaltaan tekijäoikeuskampanjointi ja reilun käytettävyyden takaaminen aineistoihin, kuten Internetin käyttömahdollisuuden takaaminen kaikille ja netin sisällön tasapuolisuuden tukeminen.

Kulttuuriperinnön säilyttämisessä on korostunut viime aikoina erityisesti digitaalisten tallen-

teiden pitkäaikainen hallinta ja käyttöön saattaminen. Osaamisen kehittämisessä järjestön strategia painottaa ensinnäkin kirjastoalan jatkuvaa kehittämistä ja sen lisäksi kirjastojen aktiivista roolia talouden ja yhteiskunnan muutokseen tähtäävässä politiikassa. Keskeisenä työvälineenä tässä on YK vuoden 2015 jälkeinen kehitystyön agenda. Lisäksi järjestö pyrkii edelleen kehittämään kirjasto- ja informaatioalan toimijoiden johtajuutta ja johtajien kouluttamista.

Sinikka Sipilä jätti tehtävänsä IFLAN presidenttinä

Kapkaupungin kokous oli myös viimeinen virallinen tilaisuus, jossa Sinikka Sipilä toimi IFLAN presidenttinä. Hän oli selvästi saanut kautensa synnytettyä luottamuksen toimintaansa kohtaan vahvojen kirjastojen ajamisessa vahvojen yhteiskuntien synnyttämiseksi ja erityisesti hän oli noussut afrikkalaisten kirjastolaisten esikuvaksi.

Kirjastot vaikuttajina

Kirjastojen vaikuttavuuden arviointi oli edelleen ajankohtainen teema, eikä vähiten niiden taloudellisten paineiden johdosta, joita kaikki julkiset taloudet tuntuvat kokevan tällä hetkellä. Britt Omstedt esitteli hanketta, jossa pyritään luomaan yhteiset globaalit menettelytavat kirjastojen toiminnan ja vaikutuksen seurantaan. Siinä keskeisinä arvioinnin kohteina ovat informaation saatavuuden vaikutus yhteiskunnan kehitykseen. Mi-

tattavina kohteina ovat informaation saatavuus, teknologian saatavuus ja kansalaisten osaaminen näiden käyttämisessä. Tässäkin on tavoitteena vuoden 2030 Agenda ja pyrkimyksenä kansainvälisesti koordinoitu arviointimalli ja keskitetty tietokanta, joka mahdollistaa maiden vertailun ja tilastoinnin yhteismitallisuuden.

Omstedt korosti esityksessään sitä, että kirjastojen tulisi pystyä näyttämään toimintansa vaikutukset yhteiskuntien kehittymiseen ja muihin poliittisiin tavoitteisiin, jotka ovat tulevaisuuteen suuntautuneiden poliittisten strategioiden kohteina. Hyvänä esimerkkinä hänestä on esimerkiksi informaation saatavuus ja oikeus avoimeen viestimiseen myös rauhan ja oikeudenmukaisuuden toteuttamisessa.

Kirjastojen kannalta suurin muutos informaation jakelussa ja käytössä on tapahtumassa suurten datamassojen hallinnassa ja välineissä. Ensinnäkin näiden taitojen hallitseminen antaa tulevaisuudessa mahdollisuuden sekä hallita että hyödyntää tietovarantoja ja toiseksi, nämä osaamisvaatimukset ovat synnyttämässä uutta kuilua niiden välillä, jotka kykenevät hallitsemaan ja hyödyntämään datamassoja ja niiden välillä, joita tällaisella toiminnalla pystytään hallitsemaan. Tut-

kimuskirjastoissa sen vuoksi tutkimustulosten ja julkaisujen avoin saatavuus ja käyttö tulevat entistä tärkeämmiksi tavoitteiksi.

Kirjaston ja niiden toiminnan vaikuttavuuden arviointipuhe on selkeästi muuttunut uusliberalistisen politiikan ja talouden vallan kautta. Tätä on osaltaan korostanut informaatioyhteiskunnan synty, joka on lopullisesti merkinnyt sitä, että kansakunnat ja niiden taloudellinen menestyminen riippuu lähes kokonaan kyvystä hyödyntää ja luoda uutta osaamista ja informaatiota ja kaupata sitä. Kaikilla kirjastosektoreilla tuntuu edelleen tarve osoittaa myös toiminnan taloudellinen hyöty ja vakuuttaa poliittiset päättäjät siitä, että kirjastoihin kannattaa edelleenkin sijoittaa yhteiskunnan voimavaroja.

Lisäarvon mittaaminen

Elliot Shore esittikin, että meneillään on lopullinen siirtymä tilastojen keräämisestä kohti kirjastojen arvon mittaamista osana erilaisia verkostoja ja niihin kirjastojen tuottamaa lisäarvoa. Tieteellisissä kirjastoissa merkittävimpänä syynä tähän muutokseen on digitaalinen tiede ja verkostoituvuuden tutkimuksen synnyttämä tapa käyttää ja tuottaa informaatiota.

Kuva: Jarmo Saarti

*Tiedonhallinta session puhujat ryhmäkuvas-
(Kuva Hannele Näveri-Ranta)*

Shore korosti, että kirjastojen toiminnan keskeisenä mittarina on jatkossa niiden sopivuus tuohon toimintaketjuun eli se, kuinka kirjastot pujahtavat luonnolliseksi osaksi digitaalista tapaa oppia ja tehdä tutkimusta. Tässä palveluiden suunnittelussa nousee tärkeäksi kirjastojen toimintojen sopivuuden ja toiminnallisuuksien arviointi näiden toimintaverkostojen kannalta. Jos kirjasto ei mene mukaan näihin tapoihin toimia, ne jäävät lopullisesti ulkopuolelle.

Hän esitti myös radikaaleja uusia tapoja mitata kirjastojen toimintaa: kustannusten välttämismittari (= turhat investoinnit ja kulut pois), yhteistyön ja verkostoitumisen mittari, sopivuus kehysorganisaation toimintaan –mittari eli kuinka hyvin jalkaudutaan ja integroidutaan kehysorganisaatioon ja käyttäjien tapaan toimia. Jos näitä vertaa kirjastojen perinteiseen tapaan tuottaa suuria tilastolukuja ilman arviota toiminnallisesta vaikuttavuudesta, voi ymmärtää kuinka suuri kirjastojen toimintaympäristön muutos on tapahtumassa.

Aineistojen yhteiskäyttö uutena suuntana

Suurimpana kirjastojen haasteena digitaalisessa toimintaympäristössä on, kuinka aineistojen yhteiskäyttö taataan jatkossa maksumuurien sulkiessa yhä nopeampaan tahtiin kirjastojen aineistoja käyttäjiltä.

Candice Townsend esitti tähän liittyen viisi keskeistä haastetta:

1. Siirtyminen digitaaliseen ja nopeaan informaatioympäristöön
2. Innovatiivisten toimintamallien osaaminen ja käyttöönotto
3. Tekijänoikeudelliset rajoitukset ja reilun pelin periaate tieteellisen informaation käytössä
4. Valmistautuminen digitaaliseen työnkulkuun kirjastoissa
5. Uusien palveluteknologioiden kehittäminen ja käyttöönotto

Meneillään on lopullinen paradigman muutos fyysisten kappaleiden kaukolainaamisesta monipuoliseen aineiston yhteiskäyttöön ja tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksien hyödyntäminen näiden palveluiden tuottamisessa. Tämä tarkoittaa kirjastoille myös sekä resurssien järkevää ja kestävää käyttöä että täysin uudenlaista verkostoitumisen tapaa.

Kuva: Jarmo Saari

Konferenssissa oli taas runsaasti suomalaisia postereita esillä

Digitaalinen tiede ja talouden haasteet

Osallistuin kahden komitean työhön konferenssin aikana. Päälimmäiseksi molemmissa – aineistojen yhteiskäyttö ja akateemiset kirjastot – nousi jo usein edelläkin toistunut digitaalisen tieteen ja tutkimuksen tulosten jakelun haasteet ja mahdollisuudet. Kaukolainaus- ja kokoelmatyöpuhe on siirtymässä resurssien jakamis- ja yhteistyöpuheeksi. Taloudelliset haasteet kaikkialla maailmassa ovat kirjastot pakottaneet sopeuttamaan toimintojaan – ”vähemmän on enemmän” kuului useassa puheenvuorossa.

Nämä temat tulivat hyvin esille ensi vuoden IFLAn ohjelmaa suunniteltaessa. Digitaalinen tiede ja digitaalisten aineistojen hallinta tulevat olemaan usean istunnon aiheena ensi vuonna. Lisäksi valmistelimme syksyn aineistojen kansainvälistä yhteiskäyttöseminaaria ILDS 2015, joka

Akateemisten ja tutkimuskirjastojen komitean kokousta seurasi runsaasti paikallisia tarkkailijoita

järjestetään lokakuun 2014 alussa Istanbulissa. Konferenssin teemana on aineistojen yhteiskäytön muutos digitaalisessa tieteessä.

Ensi vuoden IFLA järjestetään Yhdysvalloissa, Columbuksessa. Alueella toimii merkittäviä yliopistoja ja tutkimuslaitoksia, joten korkeakoulujen kannalta tiedossa on mielenkiintoinen konferenssi. Kiitokset myös IFLA rahastolle apurahasta, joka mahdollisti osaltaan allekirjoittaneen osallistumisen Kapkaupungin konferenssiin.

Tietoa kirjoittajasta

Jarmo Saarti
Kirjastonjohtaja
Itä-Suomen yliopisto
Email. jarmo.saarti@uef.fi